

August 1869, Șomcuta Mare, a noua adunare generală a Astrei

Viorel CÂMPEAN *

AUGUST 1869, ȘOMCUTA MARE, THE NEW GENERAL ASSEMBLY OF „ASTRA”

Abstract: *Șomcuta Mare, August 1869: The 9th General Assembly of ASTRA.* The article is dedicated to the General Assembly of ASTRA, which took place in 1869 in Șomcuta Mare, Maremuș. This 9th general assembly brought about a great novelty: the establishment of divisions. Attending the event were numerous representatives of the Romanian intellectuals, such as Vasile Ladislau Popp, George Barițiu, Iosif Vulcan, Constanța Dunca, and Iustin Popfiu. Although there is still no documentary evidence, Mihai Eminescu – then, a young man who was eager to assert himself – is supposed to have also participated. Based on reports from the Romanian and Hungarian press, the present article shows that the Șomcuta Mare assembly was successful, despite many observers considering it to have been unexpected. The desire of the Romanians from the northern regions to participate in the programme of emancipation and fulfillment of the national ideal was also evident on the occasion.

Keywords: *ASTRA, Șomcuta Mare, Mihai Eminescu, George Barițiu, Iosif Vulcan, George Marchiș.*

Înființată în 1861, ASTRA a avut în vedere răspândirea ideilor sale generoase în tot spațiul transilvan, dar și în părțile ungurene. După ce în 1868 adunarea generală avusese loc la Gherla, pentru anul 1869 a fost stabilită o localitate și mai nordică pentru a fi gazdă – Șomcuta Mare, situată în zona Chioarului (cunoscută și sub denumirea de Cetatea de Piatră).

Legăturile localității Șomcuta Mare cu ASTRA au fost mai lungi și continuă până în zilele noastre. Istoriografia s-a mai oprit asupra unei adunări generale a despărțământului sălăjean-chioorean¹, însă considerăm că este necesară scoaterea în evidență și a Adunării Generale a *Asociațiunii*, desfășurată în târgul românesc din Chioar, în vara anului 1869.

O importantă hotărâre a fost luată la Șomcuta – înființarea de „reuniuni ținutale și agenturi comunale”, numite de acum înainte *despărțăminte* și, respectiv, *cercuri culturale*. Aceste forme de organizare erau necesare pentru atingerea mai

*Bibliotecar, doctor în istorie, Biblioteca Județeană Satu Mare;
e-mail: viorel_campean@yahoo.com

¹ Ioan Muscă, *Adunarea generală anuală a Despărțământului sălăjean-chioorean al ASTREI de la Șomcuta Mare (3 august 1904)*, în „Marmația”, 7/2, 2002, p. 213-219.

cu ușurință a scopului *Asociațiunii*². Efectele acestei hotărâri aveau să se facă simțite încă din anii viitori.

Au fost prezente, în acele zile, la Șomcuta Mare personalități din întinsul spațiul cultural românesc, locuitori în mai multe provincii. Încă înaintea desfășurării lucrărilor a fost salutăta ideea profesorului Iustin Popfiu de a deplasa la conferința Astei de la Șomcuta Mare, atât corul, cât și orchestra tinerimii române de la Seminarul Greco-Catolic orădean³.

Iosif Vulcan știa pe ce teren se deplasează, având informații că în Chioar se vorbește „tistaș românește”. Face această afirmație cu ironie, în februarie 1869, în *Gura Satului*, publicație satirică pestană căreia i-a fost proprietar, redactor și editor între anii 1867-1871⁴. Să spunem că textele din această revistă erau însoțite adeseori de caricaturi foarte reușite. De altfel, s-a spus despre acest lucru, pe bună dreptate: „caricatura pe care acesta [Iosif Vulcan] o promova, caligrafiată încântător și mucalită în sens ardelenesc, depășea cu mult exprimările umoristice și satirice prin limbă, fiind la nivelul elegantelor desene franțuzești ale vremii”⁵. Dar, să revenim la acest prim text dedicat evenimentelor care aveau să se petreacă în luna august a anului 1869: „Scriu din Țara mămăligarilor. Ca să mă precepi mai bine, iubite cetitoriu, trebuie să-ți spun că aceasta nu e ceva Americă nou inventată, ci este «Țara» cunoscută pân-acum sub numele constituțional «Țara olvasó egyletului»⁶ din cuventu, că aici este o societate română, numită olvasó egylet”⁷.

În același număr al revistei, „serviciul Gurei Satului” relata de la „Siomcuta-Mare. Mămăligarii de aice adunandu-se la un papricașiu unguescu, la propunerea lui Jóska bátsi⁸ au decis să aleagă pe dlu Ujfalusy⁹ de mămăligariu onorariu, deoarece dsa atât de bine a știut să-i convingă, că papricașiu e mai bun decâtu mămăliga”¹⁰. „Personajul” Ujfalusy apare în mai multe numere din *Gura Satului*, în acel an cu alegeri dietale, dar și în anii următori.

În 25 iulie/6 august 1869 aceeași foaie satirică pestană aloca o pagină cu șase caricaturi, și de această dată foarte reușite, intitulată *Călătoria Gurei Satului la*

² Pamfil Matei, „Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român” (*Astra*) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), Cluj-Napoca, 1986, p. 38.

³ „Familia”, anul V, nr. 28, 13/25 iulie 1869, p. 333-334.

⁴ Ion Hangiu, *Dicționar al presei literare românești (1790-1982)*, București, 1987, p. 163.

⁵ <http://dragusanul.ro/1869-gura-satului-si-caricatura-romaneasca> (accesat la 2 octombrie 2019).

⁶ Olvasó egylet = Societate de lectură.

⁷ „Gura Satului”, anul VII, nr. 5, 7/19 februarie 1869, p. 18-19.

⁸ Iosif Pop de Șomcuta Mare (1815?-1900), fruntaș politic devenit avocat pe la 1836, consilier regeșc, vicecăpitan al districtului Chioar, vicepreședinte al Camerei Avocaților din Satu Mare, deputat în Dieta de la Cluj (1846), deputat în Dieta de la Pesta (1867 și 1872), jude al Tablei Regești. Tatăl său a fost avocat și consilier juridic al episcopului Vulcan. Frate cu Sigismund Pop. A fost căsătorit cu Susana Szaplanczay de Săpânța. Înzestrat cu „o memorie fenomenală și cu un umor captivant știa [...] să-și povestească amintirile, cari îmbrățișau aproape un secol întreg”, cauza culturală română, găsind în el un permanent sprijinitor. George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani din urmă*, vol. III, ediția a II-a, Brașov, 1995, p. 540; Augustin Paul, *Între Someș și Prut*, București, 1905, p. 18.

⁹ Ujfalusy Miklós, căpitan suprem al Chioarului.

¹⁰ „Gura Satului”, anul VII, nr. 5, 7/19 februarie 1869, p. 17.

Șomcuta pe velociped. De asemenea, era inserat un dialog savuros între „Treanca” și Fleanca” (rubrică consacrată în publicație), în care sunt prezente câteva cuvinte specifice graiului chiorean, dar și celui sătmărean, transpuse din limba maghiară¹¹.

Cu bucurie, în *Familia* era anunțată iminenta prezență la adunare a domnișoarei Constanța Dunca¹², aflată la data apariției știrii în Brașov¹³.

Iosif Vulcan nu a pregetat să amintească în publicațiile sale faptul că episcopul greco-catolic de Oradea, Iosif Papp-Szilágyi, a avut o atitudine ostilă față de adunarea de la Șomcuta, programând o adunare sinodală tocmai pe data de 12 august 1869, în orașul de pe Criș. Într-adevăr, în afară de George Marchiș, care a și luat cuvântul de altfel, nu a fost semnalată prezența la Șomcuta Mare a vreunui preot din dieceza de Oradea. Și de această dată, redactorul de la *Gura Satului* a realizat un text savuros, prin umor el reușind, totuși, să pună degetul pe rană¹⁴.

În *Familia* se relatează telegrafic faptul că în prima zi a lucrărilor luaseră cuvântul George Barițiu, Iosif Vulcan, Iustin Popfiu, Ioan V. Rusu și Alexandru Buda¹⁵. În numărul următor, sub semnătura „Un vecin”,¹⁶ este redată pe larg desfășurarea lucrărilor Conferinței Astrei de la Șomcuta Mare, din 11 august 1869. Pe străzile „romanticei” Șomcuta era o mulțime de oaspeți veniți din toate părțile Sălajului și din comitatele Satu Mare, Maramureș, Dăbâca, precum și din alte părți ale Transilvaniei. Între aceștia erau enumerați: domnișoara Constanța Dunca, Ioan Rațiu cu soția, canonicii Mihali, Ștefan Bilțiu, vicarii Dumitru Coroianu și Mihail Pavel. Evenimentele au început dimineața, la orele 7, prin săvârșirea Sfintei Liturghii. Lucrările în sine au început la orele 9, când președintele Vasile Ladislau Popp a rostit un frumos cuvânt de deschidere. Au fost proclamați notari ai adunării Iustin Popfiu, dr. Ioan Nichita și Vasile Dragoș. Iustin Popfiu a citit trei telegrame adresate adunării: de către junimea română din Pesta, Ioachim C. Drăgescu din Torino și a treia de la domnii Antonelli, Codru și Densușianu din Făgăraș.

Deputatul Vasile Buteanu a salutat adunarea în numele comunei Șomcuta, iar vicecăpitanul Ștefan Filip în numele districtului Cetății de Piatră (Chioarului). Ordinea luărilor de cuvânt a fost stabilită de către cei din sală, aceștia optând prima dată, în unanimitate pentru George Barițiu. Ca întotdeauna, și de această dată, Nestorul presei române a rostit un discurs foarte „frumos, practic și instructiv” în chestiunea educației femeilor.

Iosif Vulcan a rostit conferința intitulată *Poporul român în poezia sa*, publicată în foileton și în paginile *Familiei*. Și această cuvântare a fost primită cu entuziasm de numerosul public. Cuvântarea nu a fost lungă, noi vom reda

¹¹ *Ibidem*, nr. 26, 25 iulie/6 august 1869, p. 103-104.

¹² Constanța Dunca Schiau (1843-1924) este prima româncă posesoare a brevetului de absolvire la Sorbona. A scris poezii, romane, piese și critică de teatru. A organizat Școala Centrală de Fete din București, unde a fost și profesoară. https://ro.wikipedia.org/wiki/Constanța_Dunca-Schiau; http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Constanța_Dunca-Schiau (consultate la 21 decembrie 2019).

¹³ „Familia”, anul V, nr. 30, 27 iulie/august 1869, p. 357.

¹⁴ „Gura Satului”, anul VII, nr. 27, 2/14 august 1869, p. 106-107; *Ibidem*, nr. 28, 10/22 august 1869, p. 111.

¹⁵ „Familia”, anul V, nr. 31, 31 iulie/12 august 1869, p. 369.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 32, 10/22 august 1869, p. 380-382.

doar finalul, pentru a înțelege mai bine atmosfera de atunci de la Șomcuta: „Las să judecați dvoastre, să judece din acestea lumea cultă, dacă poporul român e la înălțimea misiunii sale? dacă acest popor are aspirațiunile ce disting pe popoarele libere de cele sclave? și dacă dânsul poate să aspire la un viitor strălucit. Dar de cumva vreun străin ar mai cuteza să insulte poporul nostru, i-aș aduce drept răspuns numai patru șire din poezia noastră populară; numai patru șire ce caracteriză într-un grad excelent pe poporul nostru; patru șire, ce ar face onoare lui Shakesteare; și aceste patru șire ar fi: M-am suit la munte-n zori, / Și-am prins fulgerul din nori, / Și de-acolo din înălțime / L-am izbit în dușmătime”¹⁷.

A urmat Iustin Popfiu care a vorbit despre importanța limbii române, reușind să „secere cele mai vii aplauze din toate părțile”, conferința lui fiind intitulată *Despre limbă ca conservatoare a naționalității*.

După o pauză, adunarea a continuat cu un banchet organizat de inteligența română din Chioar. Acolo s-a petrecut o scenă comică, pe care o redăm din *Familia*: „Dlu Vasiliu Dragoș luă cuvântul și zise cam acestea: «Când jupâneasa Federațiune a botezat districtul acesta țara mămăligarilor, și badea Gura Satului a asistat la botez ca nănaș. Deoarece acum Gura Satului e între noi se cuvine să ospătăm pe nănașul nostru. Dânsul a scris adeunăzi, că va veni în țara mămăligarilor ca să mănăce mămăligă cu compot de porumbrele. Deci iubite Gura Satului iată îți aducem mămăliga oftată, – și cerem scuzele noastre, că nu-ți putem servi cu porumbrele căci acelea nu s-au copt încă!» Apoi dezveli un blid de mămăligă și între aplauzele celor de față îmbie pe redactorul Gurei Satului. Dlu Iosif Vulcan frapat de tot prin această glumă, răspunse și mulțumi numaidecât prin un toast umoristico-satiric, primit cu aplauze și zise între altele: «Întru adevăr, dloru, vi s-a făcut nedreptate, numindu-se districtul țara mămăligarilor, când dvoastre nici nu aveți mămăligă, ci tocană. Să trăiască dară țara tocănarilor!» (În Cetatea de Piatră mămăliga se numește tocană)”¹⁸.

Gura Satului va exploata tema „mămăligă-tocană” și după întoarcerea la Pesta, însoțind și alte reflecții, unele stârnind umorul, toate, însă, desprinse din realitatea românească din ținutul Chioarului, dar și mentalități din alte zone unde trăiau români¹⁹. Iosif Vulcan își amintește de „țara tocănarilor” și în continuare, spre exemplu, la începutul anului 1870, când scrie un articol satiric la adresa lui Ujfalusy Miklós (care avea o mare proprietate în zonă și un conac la Pomi), numit în articol „Neudörfer”²⁰.

Banchetul organizat la Șomcuta a fost reușit, s-a dansat românește: „Chioreana”, „Hațegana”, „Româna” și s-a învățat „hora frăției pe pământul bucuriei”. Au participat 500-600 de persoane, venitul curat al balului ajungând la 300 de florini.

Ședința de a doua zi a început cu discursul istoric al secretarului Russu și apoi cel al lui Al. Buda (inspector școlar din Remetea) despre școlile populare. Au urmat apoi rapoartele comisiilor constituite cu o zi înainte. Unul dintre aceste

¹⁷ *Ibidem*, nr. 34, 24 august/5 septembrie 1869, p. 400.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 32, 10/22 august 1869, p. 380-381.

¹⁹ „Gura Satului”, anul VII, nr. 29, 18/30 august 1869, p. 113-114.

²⁰ *Ibidem*, anul VIII, nr. 2, 8/20 ianuarie 1870, p. 5.

rapoarte se referea la organizarea unei loterii cu o sută de mii de lozuri, fiecare în valoare de 3 florini, în favoarea înființării unui gimnaziu în Seini, care se dorise „fundat” încă din 1861, după cum a relatat la ședință George Marchiș (1836-1884, paroh, în 1869, la Homorodu de Mijloc, ajuns ulterior arhidiacon al părților sătmărene și protopop al districtului Carei)²¹, discurs publicat apoi în *Transilvania*, după cum vom vedea. Faptul că discursul a apărut în *Transilvania* este explicat și prin aceea că George Marchiș a purtat o corespondență lungă cu George Barițiu, fiind, deci, în relație apropiată.

Iustin Popfiu a propus ca profesorul de limbi romanice din Viena, dr. Musafia, să fie ales membru onorar al *Asociațiunii*. În același ton, Iosif Vulcan a propus ca *Asociațiunea* să ceară voie guvernului ca B.P. Hasdeu și I.A. Urechia să poată fi, de asemenea, numiți membri onorari. Vicarul Mihail Pavel a propus ca în anul următor adunarea generală să aibă loc la Sighetu Marmăției, însă s-a hotărât ca aceasta să se desfășoare la 8 august 1870, în Năsăud.

După-amiază a avut loc conferința literară, o oră și jumătate, Constanța Dunca delectând publicul cu o comunicare despre chestiunea feminină, un subiect arzător, atât de la modă atunci. A urmat concertul, care a debutat cu „Marșul lui Iancu”. Programul muzical a fost susținut de O. Buda la pian și Bădilă din Cluj la violină. Iosif Vulcan a declamat câteva poezii din creația sa, fiind aplaudat frenetic. Constanța Dunca a surprins cu un cântec românesc, fiind și ea mult aplaudată. Corul a încheiat seara cu „Deșteaptă-te, Române!”. În decursul banchetului, la propunerea lui Alexandru Pop, a circulat la mese o listă de subscripție, adunându-se suma de 163 florini pentru monumentul lui Andrei Mureșanu.

La rubrica *Ce e nou?* s-a afirmat că adunarea de la Șomcuta a fost unică, spunându-se că: „nu ne rămâne alta decât să mai repetăm bucuria noastră și, sperăm, a întregului public român, nutrindu-ne o dulce speranță, că în viitor vom avea ocaziune destulă a vedea suplinite cele neglijate din trecut. Deie Dumnezeu!”²².

Consecventă cu sprijinirea elementului românesc din Transilvania și părțile ungurene, *Familia* lui Iosif Vulcan, pe atunci încă în perioada pestană, relatează în rubrica *Ce e nou*, concluzionând în privința adunării: „Cu o plăcere deosebită încunoștiințăm pe on[orații] noștri cetitori, că adunarea As[ociațiunii] Trans[ilvane] de la Șomcuta a fost una din cele mai cercetate și interesante. Nu exagerăm afirmând, că a fost unică – considerând împrejurările de acolo. Nici la o adunare ținută până acuma nu s-au citit atâtea discursuri interesante ca la acea de estimp: nici la o adunare n-au fost mai multe de văzut și de auzit ca la aceasta. Cu un cuvânt, câți au participat, s-au reîntors foarte mulțumiți. De vom aminti încă năzuința și ospitalitatea Chiorenilor și îndeosebi a Șomcutenilor, dovedită către oaspeții numeroși, trebuie să ne exprimăm recunoștințele noastre fraților de acolo”²³.

²¹ Viorel Câmpean, *Marchiș, o familie merituoasă a Sătmarului de odinioară*, în Otilia Marchiș Bălăni, „Cartea suferințelor”, [ediția a II-a], Carei, [s. n.], 2018, p. 211-225.

²² „Familia”, anul V, nr. 32, 10/22 august 1869, p. 382.

²³ *Ibidem*, nr. 32, 10/22 august 1869, p. 382.

Federațiunea a publicat cuvântările lui Vasile L. Pop²⁴, George Barițiu²⁵ și pe cea a lui Iustin Popfiu²⁶. La rubrica *Foișoara* se ofereau cititorilor, în foileton, fragmente din actele adunării, intitulate *Despre necesitatea de a ne studia istoria din punct de vedere național*, de fapt cuvântarea secretarului Ioan Rusu²⁷.

În numărul următor al *Familiei* se remarcă prezența numeroasă a doamnelor și a poporului la ședințele adunării. Deoarece fuseseră prezenți la eveniment și mulți maghiari, s-a așteptat cu multă curiozitate reacția presei maghiare. Redacția constata cu încântare că limbajul din publicațiile maghiare a fost amical. Dar, pentru că mai întotdeauna sunt și excepții, „organul clericalilor maghiari liberali”, *Szabad Egyház*, publicație catolică din Pesta (a apărut între anii 1868-1872), „în descrierea sa plină de neadevăruri și de neștiință, s-a servit de un stil ce nu e propriu unui om cult. Apoi dacă domnii redactori de la foaia amintită cugetă că prin asemenea expeptorațiuni grosolane lucră în interesul frățietății de multe ori accentuate, facă după placul lor! Nu-i vom conturba în petrecerea lor predilectă. Chacun a sa gôut (fiecare cu gustul său, n.n.)”²⁸.

Și de această dată, *Gura Satului* nu a pierdut prilejul de a ilustra cu pricepută ironie așteptările publicației maghiare. Redăm în continuare cuvintele *închiptuite* ale celor patru vorbitori. Vasile Ladislau Popp, cel căruia i-a aparținut cuvântul de debut a lucrărilor: „Domnilor! Tot ce avem, ni le-au dat ungerii. Să trăiască dară Ungurii! Prin aceasta declar adunarea deschisă”. A urmat George Barițiu: „Vorbind despre educațiunea femeilor, am să spun din capul locului, că datorința mamelor este de a vorbi cu copiii ungurește”, Iustin Popfiu: „Limba! A, nu e ca limba ungurească! Și îngerii în ceruri vorbesc ungurește. Să vorbim da și noi toți ungurește!” și, în fine, Iosif Vulcan, vocea publicației *Gura Satului*: „Din poezia populară vă citez numai aceste șire: Tot omul să fie om și ungar! Teremtette!”²⁹.

Desigur, adunarea de la Șomcuta a pătruns în istoriografia literară românească, în primul rând pentru că Grațian Jucan a avansat ipoteza că în acele zile a fost prezent la sărbătoarea românească și Mihai Eminescu³⁰. Eminescologul din Bucovina (decedat în anul 2013, la Satu Mare) a rămas constant în crezul său și după 1989³¹. Ipoteza prezenței lui Mihai Eminescu pe plaiurile chiorene în 1869 a găsit susținători și în județul Maramureș, căruia îi este arondat azi orașul Șomcuta Mare³². Să precizăm o altă legătură a românilor din nordul Transilvaniei cu Mihai Eminescu. George Marchiș s-a remarcat și ca literat. Retrospectiv vorbind, putem

²⁴ „Federațiunea”, anul II, nr. 96 (281), 24 august/5 septembrie 1869, p. 384.

²⁵ *Ibidem*, nr. 99 (284), 12/31 august 1869, p. 395-396; nr. 100, (285), 13/25 septembrie 1869, p. 399-400.

²⁶ *Ibidem*, nr. 101 (286), 5/17 septembrie 1869, p. 404-405; nr. 102 (287), 7/19 septembrie 1869, p. 406-407; nr. 103 (288), 10/22 septembrie 1869, p. 409-411.

²⁷ *Ibidem*, nr. 104 (289), 12/24 septembrie 1869, p. 414-415; nr. 105 (290), 14/26 septembrie 1869, p. 419-420.

²⁸ „Familia”, anul V, nr. 33, 17/29 august 1869, p. 394.

²⁹ „Gura Satului”, anul VII, nr. 31, 3/15 septembrie 1869, p. 124.

³⁰ Grațian Jucan, *Eminescu. Prietenii poetului*, București, 1989, p. 13.

³¹ Idem, *Un traseu al lui Mihai Eminescu*, în „România literară” nr. 14/12-18 aprilie 2000, p. 11.

³² Nicoară Mihali, *Eminescu, peregrin prin Maramureș*, Baia Mare, 2019, p. 79.

afirma că cea mai mare realizare literară a lui se datorează unor poezii care, în ultimul timp, au fost atribuite lui Eminescu³³. Să se fi întâlnit el cu tânărul de 19 ani la Șomcuta Mare? Un lucru este cert: prezența lui Mihai Eminescu, pe atunci în vârstă de 19 ani, la adunarea Astrei de la Șomcuta Mare rămâne o enigmă a biografiei sale, dar și o provocare pentru istoricii literari. Despre legăturile lui Eminescu cu sătmărenii, vecinii chiorenilor, s-a mai scris³⁴.

Revenind la George Marchiș, am precizat că el a ținut la Șomcuta o cuvântare, în care a prezentat acțiunile întreprinse de intelectualitatea românească sătmăreană în vederea înființării Gimnaziului Românesc de la Seini. În acel an, 1861, el funcționa ca profesor la Beiuș, dar, născut în zonă, mai precis la Tămaia (localitate aflată azi în componența județului Maramureș), a ținut mult la înființarea acelei școli românești în Seini. Nu a fost să fie însă, până după Marea Unire.

Ce mai aflăm semnificativ pentru preocupările lui George Marchiș este faptul că Iosif Vulcan, întors de la Șomcuta, scriind în *Familia* despre lucrările Societății Academice din București (Academia Română de astăzi) și despre preocupările membrilor de a tipări un dicționar al limbii române, afirmă că „cu ocaziunea petrecerii noastre la Șomcuta, onorabilul nostru colaborator G. Marchiș mi-a arătat așisdere o prea interesantă colecțiune de asemenea cuvinte românești usitate în Satu Mare, această colecțiune așisderea era menită pentru Societatea academică”³⁵. Iată deci și preocupări filologice ale cărturarului George Marchiș, prea puțin cunoscute în zilele noastre. Interesant ar fi de aflat dacă „colecțiunea” lui George Marchiș a văzut vreodată lumina tiparului.

Încercând să rezumăm activitatea lui George Marchiș cu toate componentele ei, ni s-a părut potrivit să apelăm chiar la cuvintele sale, enunțate tocmai în discursul ținut la Șomcuta Mare, în fața fruntașilor români, membri de vază ai Astrei: „Poporul român, deșteptându-se de un timp bunișor încoace din letargia și amorțeala seculară, la care a fost condamnat – nu pentru vina ori lașitatea, ci chiar pentru generozitatea și mărinimitatea sa: numaidecât a prevăzut că pentru mântuirea existenței sale naționale nu este alt mod ori mijloc, decât cultura și, deci, cu toată energia și rezoluția a apucat pe această cale. Și avântarea în cultură a acestui popor, vital în timp relativ scurt, eu zic plin de bucurie și mândrie, iar unii străini privind chiorâș, recunosc plini de invidie, că e admirabilă”³⁶.

Atmosfera de la Șomcuta este relatată și în *Federațiunea*³⁷. După ce publicația condusă de către profesorul Alexandru Roman, așezase pe prima pagină o telegramă³⁸ cu privire la începerea lucrărilor de la Șomcuta și primirea deosebită

³³ Mihăilă, G., *6 poezii necunoscute ale tânărului Eminescu într-o publicație de acum 124 de ani?*, în „Contemporanul”, 26 februarie, 4 martie 1988.

³⁴ V. Câmpăan, *Frânturi din relația lui Mihai Eminescu cu sătmărenii*, în „Mihai Eminescu și scriitorii sătmăreni. (Documente de istorie literară – Studii critice)”, volum coordonat de George Vulturescu, Cluj-Napoca, 2015, p. 65-78.

³⁵ „Familia”, anul V, nr. 34, 24 august/5 septembrie 1869, p. 405.

³⁶ Cuvântarea a fost publicată în „Transilvania”, anul II, nr. 23, 1 decembrie 1869, p. 275-276.

³⁷ A apărut la Pesta între 1868-1876. A apărut ideea de federalizare, susținând egalitatea de drepturi a românilor cu celelalte naționalități. Vezi I. Hangiu, *op. cit.*, p. 134.

³⁸ „Federațiunea”, anul II, nr. 87 (272), 1/13 august 1869, p. 347.

de care au avut parte aleșii oaspeți, în numărul următor relata: „Virtutea română reînvie, o inscripțiune transparentă deasupra porții pretoriului districtual din Șomcuta, stindardul tricolor național, poporul de toate clasele unfulând pe toate străzile micului opid român, ne vesteau că azi avem a fi martori la o festivitate română. Salutările și îmbrățișările frățești în toate părțile ne arătau iubirea ce unește pe toți românii fără de osebite de provincie și ținuturi”³⁹.

În fine, poate că relatarea din *Transilvania* este cea mai obiectivă, foaia *Asociațiunii* consacrandu-se prin stilul sobru. Dar iată o parte din acel text: „Suvenire dela Șomcuta Mare. Rezultatele adunării românești ținute estimp⁴⁰ în interesul literaturii și al culturii nostre naționale, sunt în mai multe respecte⁴¹ pre cât surprinzătoare, pre atâta și îmbucurătoare. Cauza acestei surprinderi plăcute este, că nimeni nu aștepta și nici că avea dreptul să aștepte dela ținerea acelei adunări nici pe jumătate din aceea ce a produs ea în mai multe direcțiuni. Lectoriul se va convinge de adevărul acestei aserțiuni îndată ce se vor publica protocoalele (procesele verbale) și toate actele ieșite din lucrările acelei adunări. Șomcuta Mare, deși trece de capitala districtului Cetatei de Piatră, este o comună mică, cam de una mie două sute suflete de români, între carii se află și câteva familii ungurești amestecate, iară între acelea familia comiților Teleki ocupă locul de frunte. În Șomcuta este și scaunul protopopescu greco-catolicu. Casa cea nouă pretorială, sau adică reședința municipală este unu edificia măreț, mult mai spațios decât e de exemplu edificiul școalelor românești din Brașov; are preste patruzeci încăperi de toate dimensiunile, iar la mijloc în front, în contignațiune⁴² e sala cea mare, în care pot încăpea preste cinci sute persoane. Mai multe familii fruntașe încă-și au încăperile lor frumușiele și curate. Cu toate acestea, cine ar fi putut crede, că în una comună așa mică vor merge și se vor aduna atâți bărbați și chiar un număr considerabil de familii”⁴³.

Imediat au apărut și impresii de la participanții din teritoriu. Astfel „Scevola de la Supure”, scriind redacției *Federațiunii*, sublinia progresul care s-a făcut la Șomcuta, în comparație cu adunarea din anul precedent de la Gherla⁴⁴. Posibil ca acel „Scevola de la Supure” să fie deputatul de Tășnad, Ioan-Eugeniu Cucu⁴⁵, al cărui tată, Ioan Cucu (Kuuk), era în acea perioadă protopop la Supuru de Jos. Și deputatul care avea să decedeze la o vârstă tânără, în primăvara anului 1870, a intrat în „colimatorul” *Gurii Satului*; o explicație fiind faptul că acesta era rudă apropiată cu episcopul Iosif Papp-Szilágyi (Sălăjanu) de la Oradea.

Imperfecțiuni au fost și cu acel prilej. Redactorul *Federațiunii*, „Spinul”, după ce laudă eforturile organizatorilor, vorbește despre „întorsăturile

³⁹ *Ibidem*, nr. 88 (273), 3/15 august 1869, p. 351-352.

⁴⁰ În acest an.

⁴¹ Aspecte.

⁴² Continuare.

⁴³ „Transilvania”, anul II, nr. 17, 1 septembrie 1869, p. 199.

⁴⁴ „Federațiunea”, anul II, nr. 90 (275), 8/20 august 1869, p. 359-360.

⁴⁵ Marta Cordea, V. Câmpean, *Ioan Eugeniu Cucu, deputat al Tășnadului în Dieta de la Pesta*, în „Acta Musei Prolissensis”, XXXIX, 2017, p. 69-89.

mămăligare”, în prim-plan fiind discursul vicecăpitanului districtului Chioar, Ștefan Filip, despre care afirmă că a vorbit într-o limbă „româno-ungaro-turco-mongolească”. Cu ironie remarca și faptul că protonotarul Paul Dragoș, ales notar al adunării, nesimțindu-se în stare a face acest lucru, „a tulit-o”, nemaifiind văzut la evenimente⁴⁶.

Incontestabil, însă, Adunarea Generală de la Șomcuta Mare a fost una reușită, chiar dacă surprinzătoare, ținând seama de situația în care se aflau românii chioreni. Prin hotărârile adoptate acolo și prin prezența atâtor fruntași ai intelectualității românești, putem spune că a mai fost pusă o cărămidă la edificiul emancipării naționale.

Acum, la peste 150 de ani de la acea adunare, constatăm și noi cu bucurie că de „bună seamă va face epocă în viața națională a românilor din aceste părți”⁴⁷. În 7 septembrie 2019, la Șomcuta Mare, a avut loc cea de-a treia Adunare Generală a Despărțământului ASTRA Șomcuta Mare, eveniment organizat anual de la reactivarea despărțământului în anul 2017. Evenimentul a fost organizat în 2019, avându-se în vedere și faptul că s-au împlinit „150 de ani de la înființarea primului Despărțământ al Astreii în Șomcuta Mare”⁴⁸. Evenimentul, în sine, a fost un pas al ieșirii din letargie a poporului român, un semn al deșteptării sale!

⁴⁶ „Federațiunea”, anul II, nr. 91 (276), 13/25 august 1869, p. 365.

⁴⁷ *Ibidem*, nr. 89 (274), 6/18 august 1869, p. 356.

⁴⁸ <http://www.graiul.ro/2019/09/11/despartamantul-astra-somcuta-mare-150-de-ani-de-existent/> (accesat la 12 august 2020).

Fig. 1 – Carte poștală cu Șomcuta Mare, începutul secolului al XX-lea. Colecția Viorel Câmpean.

Fig. 2 – Călătoria Gurei Satului la Șomcuta pe velociped. „Gura Satului”, anul VII, nr. 26, 25 iulie/6 august 1869, p. 104.

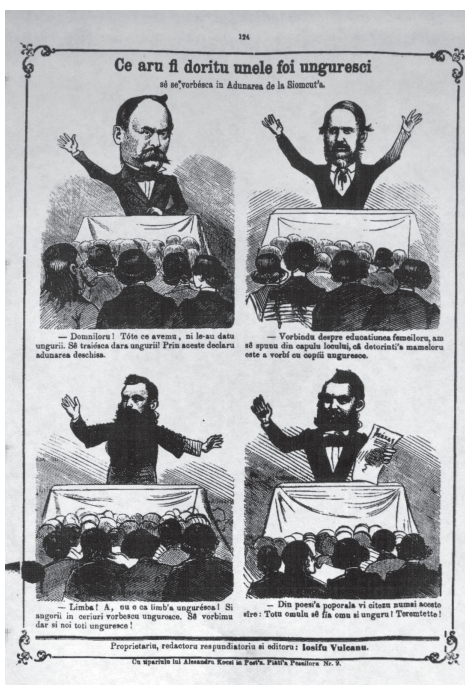

Fig. 3 – Ce ar fi dorite unele foi ungurești. „Gura Satului”, anul VII, nr. 31, 3/15 septembrie 1869, p. 124.

403

Preestimată Domnule Petrețov!

Dupa ce sicea reclama lui Sîc
Arulu 64. a lu „observa „
lovintei” decicidindu-me
a mi transmite unu peticion
pudentu pe a VIII. clasa
gimnaziale la Sibiu in
giun. evang. Ve raghi
fè binevoiti a-lu in fi „
nu a la corbelulu respecti
nu, p’ mie a-mi face cuno
pute condiționile .
Cu profunda veneratiune
Carci 29/8 883. p. leca lu
Georgiu Marchiș
Archidiaconu.

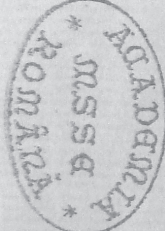

Fig. 4 – Scrisoare a lui George Marchiș către George Barițiu.
Biblioteca Academiei Române, Manuscrise române, f. 403.